

Književna poročila.

Ź. Peisker: Die älteren Beziehungen der Slawen zu Turko-tataren und Germanen und ihre sozialgeschichtliche Bedeutung; Sonderabdruck aus der Vierteljahrschrift für Social- und Wirtschaftsgeschichte 1905.; XII. i 243 str.¹⁾

O tej knjigi je gosp. dr. **Iv. Strohal** priobčil v zadnjem »Mjesečniku«
naslednje poučno izvestje:

I nauka o razvitku socijalnih odnošaja ima svojo povjest, ima svoj razvitak. Razvija se ona ne samo kao neka općena nauka o razvitku socijalnih odnošaja kod svih naroda, nego i kao specijalna nauka o razvitku socijalnih odnošaja kod jednog samo naroda ili kod jedne samo grupe naroda.

Nauka o razvitku socijalnih odnošaja kod Slavena ima takodjer svoju povjest. U prvoj već dobi razvitka ove nauke, moglo bi se reći, pojavile su se dvije škole: pojavila se je slavenofilska i zapadnjačka škola. Tatištev,²⁾ Boltin³⁾ i drugi učili su, da su Slaveni, a napose Rusi imali svoje zakone već onda, kad su se naselili u današnju svoju postojbinu. Tome dodao je Herder⁴⁾ teoriju, da su Slaveni već po svojoj naravi krotke i miroljubive čudi, te da su pozvani da uživotvore ideju humanosti. U kraljodvorskom i zelenogorskom rukopisu pronašao se je pak dokaz, da su Slaveni već onda, kad su se naselili u današnju postojbinu, imali svoj stari zakon vječnih bogova, koga su još iz Indije sobom donijeli. Ostanci uredaba osnovanih na tom idealnom starom zakonu, učilo se je, da su porodična zajednica svih dobara kod južnih Slavena i općinska zemljišna zajednica s periodičkim prerazdjeljivanjem kod Rusa. Dalje je slavenofilska škola dokazivala, da su doista kod starih Slavena postojale same porodične zajednice svih dobara, kakove još i danas postoje kod južnih Slavena, dotično same općinske zemljišne zajednice s periodičkim prerazdjeljivanjem, kakove još i danas postoje kod Rusa. Ove prvobitne idealne uredbe isčeznule su kod nekih slavenskih naroda, učilo se je, samo pod tudjinskim utjecajem, napose pod utjecajem njemačkih zakona.

Toj slavenofilskoj nauci nasuprot učili su već u prvoj dobi pojedini učenjaci, kao Šlecer⁵⁾, Karamzin⁶⁾, Czacki⁷⁾, da su Slaveni poprimili

¹⁾ Ovu ocjenu primilo je uredništvo već početkom travnja 1906.; no jer je bilo mnogo drugog gradiva, nije došla na red, da bude uvrštena; međjutim izišla je ocjena ovog djela s filološkog gledišta takodjer i u »Nastavnom Vjesniku« (od profesora dra. Florschützta).

²⁾ История Россійская.

³⁾ Примѣчанія на Лекерба.

⁴⁾ Ideen zur Philosophie der Geschichte der Menschheit.

⁵⁾ Nestor. Russische Annalen.

⁶⁾ Исторія государства руссiйскаго.

⁷⁾ O litawskich i polskich prawach.

zakone od drugih, napose germanskih i normanskih naroda, a da su prije toga bili divlji, te da su i kod njih postojali različni zli običaji i uredbe, kao i kod drugih divljih naroda, tako napose da je i kod njih postojalo ropstvo, doprinosanje ljudskih žrtava bogovima, umaranje novorođene djece itd. No protivnici slavenofilske škole doskoro su zašutjeli, i dugo vremena širila se je nauka ove škole skoro bez svakoga prigovora.

Tek nakon što su zapadni a napose njemački učenjaci počeli učiti, da ovakove uredbe, kakova je općinska zemljišna zajednica s periodičkim prerazdijeljivanjem, dotično kakova je porodična zajednica svih dobara, postoje kod svih naroda na najnižem stupnju kulturnog razvitka, i da su takove uredbe postojale nekoč kod svih današnjih kulturnih naroda, — oslabila je slavenofilska nauka; počelo se je uvidjati, kuda vodi njezino dokazivanje. U novije tek doba pojavili su se učenjaci, koji nisu htjeli biti slijepi za jasne dokaze, da kod starih Slavena ne ima traga ni općinskoj zemljišnoj zajednici s periodičkim prerazdijeljivanjem, kao ni porodičnoj zajednici svih dobara, te koji nijesu pod svaku cijenu nastojali dokazati, da su kod starih Slavena postojale takove uredbe. Danas se više ne može skoro ni sumnjati o tome, da kod starih Rusa nije bilo ni traga općinskoj zemljišnoj zajednici s periodičkim prerazdijeljivanjem; danas, može se reći, već je nesumnjivo dokazano, da se je ta uredba u Rusiji razvila tek u novijoj dobi, te da se ona u Sibiriji još i sada razvija.

U novijoj dobi ne drži se više ni, da je kod starih Slavena postajala porodična zajednica svih dobara, kakova danas postoji kod južnih Slavena pod imenom zadruga. Da se je došlo do toga, mnogo si je zasluga stekao pisac djela, koje je predmetom ovog izvještaja, docenat za povjest gospodarstva na građačkom sveučilištu, dr. Jan Peisker¹⁾.

Ovim načinom porušena je glavna podloga slavenofilskih sanjarija o idilskom društvenom uredjenju kod starih Slavena. Uslijed toga porodilo se je sada ponovno pitanje, kakovo je bilo to društveno i gospodarstveno uredjenje kod starih Slavena, ako nije bilo onakvo, kako nam ga opisuju Slavenofili. S ovim ni najmanje lakim pitanjem bavi se naš pisac. S tim pitanjem bavio se je on već svojim starijim radnjama: napose u radnjama o slavenskom plugu²⁾, o staro-slovenačkoj župi³⁾ i o zadruci⁴⁾. No u većoj mjeri bavi se on s tim pitanjem u djelu, koje je predmetom ovog izvještaja. U ovom napose djelu nastoji nam g. pisac predočiti utjecaj Turko-tatara (i Germana) na društveno i gospodarstveno uredjenje kod starih Slavena.

¹⁾ Napose u raspravama »Slovo o záduze« i »Die serbische zadruga«.

²⁾ Zur Geschichte des slawischen Pfluges u. »Vierteljahrsschrift für Social- u. Wirtschaftsgeschichte«, god. 1896.

³⁾ Die altslovenische Župa u istom časopisu, god. 1897.

⁴⁾ Slovo záduze u narodopisnom sborniku československom godine 1899., a donekle preradjeno pod natpisom »Die serbische Zadruga« u »Vierteljahrsschrift für Social- und Wirtschaftsgeschichte, 1900.

Žalosna je doista slika, koju nam u tom djelu razotkriva naš pisac o utjecaju Turko-tatara i Germana na društvene i gospodarske uredbe kod starih Slavena. Žalosna ta slika o socijalnom položaju starih Slavena i nehotice nas podsjeća na djela učenjaka, koji su se prvi počeli baviti s proučavanjem kulturnih i socijalnih prilika kod starih Slavena. Čini se, da se nauka o razvitku kulturnih i socijalnih odnošaja vraća na misli, koje je širila prije nego je njome nadvladala slavenofilska struja. Samo se ovaj put javljaju te misli potkrijepljene s jačim argumentima i s jačim dokazima.

G. pisac ne donosi nam doduše u ovom djelu mnogo novih misli spram onih, koje su donijeli već prvi istraživaoci društvenih odnošaja kod starih Slavena. No mjesto toga naš nam pisac svoje misli i svoje navode svestrano i temeljito obrazlaže.

Po nazoru našega autora nalazili su se stari Slaveni spram susjednih Turko-tatara u onakovom odnošaju, u kakovom su se do nedavna (t. j. do ruske okupacije) nalazili arijski urodjenici Fergane (Tadžici) spram susjednih Turkmene iz Turkeстана. Stari Slaveni bili su odavna poljodjelci, koji su svoja polja obradivali samo s vlastitim rukama, bez pluga i bez vlastite marve. Susjedni Turko-tatari (Huni, Avari, Madžari, Pečenezi itd.) bili su pastiri, koji su nad Slavenima vladali, koji su napose dolazili Slavenima zimovati, i koji su Slavenima otimali, što i kako im se je svidjelo. Prema potrebi Turko-tatari su s ovim Slavenima trgovali kao s robljem, polazili su u lov na ljude, kako se je to još do nedavno činilo u Africi. U ratovima pak morali su se ti Slaveni u prvim redovima boriti za svoje gospodare, koji su si, ako su sami Slaveni pobjedili neprijatelja, među sobom porazdijelili plodove dobivene pobjede, te koji su se sami upuštali u borbu, samo ako je neprijatelj Slavene već potukao.

Ove svoje navode argumentira g. pisac ponajprije s opisima onovremenih pisaca napose Fredegara, Ibn Rosteha, Prokopija, Pseudo-Cezarija Nazijanskog, Nestora, Tacita, Ibrahim Ibn Jakuba itd. Dalje argumentira on te svoje navode s opisima odnošaja drugih poljodjelskih arijskih (perzijskih) naroda spram nomadskih turko-tatarskih naroda iz novije dobe. Argumentira on te svoje navode s činjenicama, štu su Slaveni preuzeli od Turko-tatara i Germana mnoge riječi i nazive, kojih agrikulturni narod bez stoke nije trebao niti upotrebljavati niti poznavati. Konačno argumentira on te svoje navode s karakteristikama, koje se opažaju kod slavenskih naroda u dobi, kad su stupili među historičke narode. Napose argumentira on te svoje navode s onom nesposobnošću starih Slavena, da sami sobom vladaju, te s činjenicom, šlo su stari Slaveni dozivali strance, da nad njima vladaju . . . »erhellt, veli naš autor, aus allem, was wir über das Reiter-nomadentum gehört haben, zur Genüge, dass die alten Slawen so, wie sie die Geschichte kennt, erst in der uraltaischen Folterkammer geworden sind« (str. 57).

(Konec prihodnjič.)

